

VOCABULARI DE GEOGRAFIA DE 2n DE BATXILLERAT

EUROPA

Consell d' Europa: És el màxim òrgan polític de la Unió Europea. Creat l'any 1949, és un organisme de cooperació política i cultural fundat pels països de l'Europa Occidental amb la finalitat de la defensa de la democràcia i els drets humans. Està format pels Caps d'Estat o Govern dels països membres i el president de la Comissió, assistits pels Ministres d'Afers Exteriors i un membre de la Comissió. Es reuneix tres vegades a l'any. Les seves funcions són impulsar el desenvolupament de la Unió, definir les línies generals de la política econòmica i social i fer declaracions que tenguin especial importància per a la política exterior.

Fons de cohesió: Creats per la Unió Europea i destinats a facilitar als Estats membres més pobres la transició cap a la unió econòmica i monetària, alhora que els permet millorar les infraestructures de transport i la protecció del medi ambient.

El requisit és tenir un PNB per càpita inferior al 90% de la mitjana comunitària, raó per la qual, fins l'any 1999, els únics Estats beneficiaris d'aquests fons varen ser: Espanya, Grècia, Portugal i Irlanda.

De fet, només, si es disminueixen les diferències socioeconòmiques estatals i regionals es podrà pensar realment en un veritable projecte europeu de conjunt.

Tractat de Roma: Es va firmar l'any 1957 i donaria origen a la Comunitat Econòmica Europea. Els països que la varen integrar van ser: França, la República Federal d'Alemanya, Itàlia, Bèlgica, Luxemburg i Holanda.

El seu objectiu era reconstruir i recuperar el paper internacional que Europa havia perdut després de les dues Guerres Mundials. Aquests sis països varen emprendre el camí cap a la unitat, mitjançant acords econòmics i socials que varen impulsar la cooperació i la solidaritat entre els seus pobles

Unió Europea: És la més important unitat política i econòmica del països rics de la Terra, que reuneix la majoria dels Estats d'Europa Occidental. Des del maig de 2004, la Unió Europea està formada per 25 estats membres.

L'any 1950 els sis membres fundadors eren:

Alemanya (Occidental), França, Itàlia, Holanda, Bèlgica i Luxemburg.

Dinou estats es van unir més endavant en successives ampliacions:

1973: Irlanda, el Regne Unit i Dinamarca.

1981: Grècia.

1986: Espanya i Portugal.

1995: Finlàndia, Suècia i Àustria.

2004: Polònia, República Txeca, Eslovàquia, Estònia, Letònia, Lituània, Xipre, Malta, Hongria i Eslovènia.

Nota: l'any 1990 el territori de la Unió Europea es va ampliar de facto quan l'Alemanya Oriental i l'Alemanya Occidental es van unificar.

Es preveu una nova ampliació en l'any 2007 (data provisional, sense acord fix) cap a Bulgària i Romania.

Les negociacions amb Turquia depenen del criteri del consell de ministres, que ha de prendre una decisió aquest any (2004). Altres negociacions han començat amb la resta de països balcànics com Croàcia (un estat candidat), Bòsnia-Herzegovina i Macedònia tot i que Sèrbia i Montenegro de moment es troba apartada.

El volum de les seves riqueses és el més elevat de tot el món.
Va néixer l'any 1993 substituint la C.E. fruit del Tractat de Maastricht.
Aquest tractat fa referència a dos aspectes: La unió política i la unió econòmica monetària.

1.- La Unió Política fixa dos objectius principals:

- a) La constitució d'una supranacionalitat efectiva que impliqui la consolidació d'una autèntica ciutadania europea amb drets i deures polítics i socials comuns, així com la integració en institucions d caràcter federal, les relacions exteriors, la defensa, la justícia, la seguretat, el desenvolupament regional, la investigació, etc.
- b) La democràcia mitjançant la reforma de les institucions i l'ampliació de les competències del Parlament Europeu, i també l'ampliació del principi de subsidiaritat que implica no prendre a escala europea les decisions que es puguin prendre als àmbits estatals, regionals o locals.

2.- La Unió Monetària:

Pretén principalment la llibertat absoluta de circulació de persones, béns i serveis a l'interior del territori de la U.E., la institució d'un Banc Central Europeu i la creació d'una moneda única, l'euro, que substitueix les monedes pròpies dels Estats membres. Per això s'estableix la consecució d'uns objectius (continguts com a criteris de Maastricht o de convergència) a través de diverses etapes.

TERMES GEOGRÀFICS GENERALS

Centralisme polític-administratiu: L'Estat és l'organització político-administrativa d'un territori. És centralitzat si l'administració general o la gestió d'aquest territori es fa a través d'organismes i institucions minoritàries, es a dir, es governa des d'un centre que pren les decisions que afecten totes les entitats territorials que l'integren, sense cap autonomia (un únic govern central). Per ex., la monarquia absoluta de l'Espanya dels Borbons, el règim franquista, qualsevol dictadura.

Comunitat autònoma: Regió que, dins de l'Estat, es constitueix amb un govern i unes competències per administrar els seus interessos propis. Formada per una o vàries províncies limítrofes amb característiques històriques, culturals i econòmiques comuns. Té un estatut que determina el seu grau d'autonomia, segons les seves competències delegades pel govern central (ordenació del territori, educació, sanitat, obres públiques, etc.). L'Estat espanyol està constituït per 17 comunitats autònomes amb competències transferides i 2 ciutats autònomes. Per ex. La comunitat de les Illes Balears, Andalusia....

Comunitat autònoma històrica: És aquella que en el passat havia plebiscitat afirmativament projectes d'estatuts d'autonomia, casos com Catalunya, País Basc i Galícia, que el varen fer durant la Segona República. Aquestes regions varen rebre el nom de "nacionalitats històriques" i accediren a l'autonomia per la via de l'article 151, així varen poder ampliar les seves competències immediatament, sense haver d'esperar els cinc anys fixats per a la resta.

Coordenades geogràfiques: Per a localitzar un punt sobre la superfície terrestre s'utilitza la xarxa geogràfica formada per línies imaginàries (paral·lels i meridians). Sobre la base de la xarxa geogràfica es localitza un punt establint les seves coordenades geogràfiques, és a dir, latitud (distància entre el punt i l'equador) i longitud (distància entre el punt i el meridià zero). Es mesura en graus.

Desequilibris territorials: Consisteixen en grans diferències amb respecte a condicions naturals i la desigual distribució dels recursos en el territori. A més a més, s'accentuen per l'actuació humana.

Resulten d'una combinació de factors heretats i actuals, i són principalment de quatre tipus:

- a) Desequilibris econòmics. S'observen en la capacitat productiva (PIB) i la renda per càpita.
- b) Desequilibris demogràfics. Distribució de la població.

- c) Desequilibris socials. Consum i sobre tot la dotació de serveis sanitaris, educatius, culturals, d'oci, assistencials i de qualitat ambiental.
- d) Desequilibris de capacitat decisòria. Es tradueixen en l'existència d'espais centrals (que dominen) i espais perifèrics (que són dominats).

Per ex. Les diferències econòmiques entre el nord i el sud a Espanya; la diferent densitat de població entre les zones del interior i les costaneres, etc.

Determinisme geogràfic: Teoria segons la qual, entre fenòmens naturals i fets humans, regeix una relació necessària de causa i efecte, és a dir, que l'activitat de l'home està "determinada" pel medi físic. Per ex. La transhumància

Equador: Cercle màxim del globus terraquí perpendicular a l'eix de la Terra i equidistant entre els dos pols, dividint la Terra en dos hemisferis: nord i sud. Constitueix el paral·lel de latitud zero. Espanya es troba situada a l'hemisferi nord.

Escala cartogràfica: És la relació entre una longitud mesurada sobre el mapa i la corresponent longitud a la realitat, es a dir, indica el grau de reducció practicada en el mapa. Les més habituals són la gràfica i la numèrica. Els mapes confeccionats per l'Institut Geogràfic Nacional, estan a escala 1/50.000 (1 cm del mapa equival a 50.000 cm en la realitat o 0'5 km).

Estat de les autonomies: Organització político- administrativa institucional de l'Estat espanyol nascuda a partir del Títol VIII de la Constitució de 1978. L'organització institucional autonòmica està regulada pels estatuts d'autonomia (conjunt de normes legals que regulen l'autogovern d'acord a la Constitució i fixen l'organització política i les competències que corresponen al govern autonòmic).

Es basa en la igualtat territorial (els estatuts no poden concedir privilegis o discriminacions en qüestions fiscals, salarials, seguretat social, etc.) i en la solidaritat (no hi pot haver desequilibris entre comunitats). L'Estat Central ha de vetllar per un equilibri adequat, desenvolupant polítiques regionals que aproximïn el nivell del benestar.

Les 17 comunitats i les dos ciutats (Ceuta i Melilla) autònomes, estan dotades d'àmplia capacitat d'autogovern i això significa que Espanya és un Estat descentralitzat ja que moltes competències són assumides per les comunitats autònomes però el Govern Central es reserva competències exclusives (Defensa, Interior, Afers Estrangers...)

Fons de compensació interterritorial (FCI): Són els diners procedents dels Pressupostos Generals de l'Estat que es destinen a gastos d'inversió pública en aquelles Comunitats amb renda per càpita inferior a la mitjana nacional. És un instrument per a llevar a la pràctica el principi de solidaritat interterritorial establert en la Constitució i combatre els desequilibris regionals.

El FCI es reconeix en l'article 158 de la Constitució de 1978.

Geografia física: La paraula geografia procedeix dels termes grecs "ge" (Terra) i "Graphein" (descriure). Significa per tant descripció de la Terra, el coneixement de l'espai. La física s'ocupa de representar, descriure, analitzar, explicar i interpretar tots els fenòmens físics i naturals que constitueixen el medi ambient natural: relleu, clima, aigua, sòls, etc.

Geografia humana: La paraula geografia procedeix dels termes grecs "ge" (Terra) i "Graphein" (descriure). Significa per tant descripció de la Terra, el coneixement de l'espai. La humana s'encarrega de localitzar, representar, descriure, analitzar, explicar i interpretar els fenòmens humans provocats per l'acció de l'ésser humà, com per exemple: la població, les activitats econòmiques, l'espai urbà, etc.
Sol estar dividida en tres: la social, la econòmica i la de assentaments.

Isolínia: Nom genèric donat a cadascuna de les línies que uneixen en un mapa punts on el valor d'un element determinat és el mateix.
Per exemple: isotermes (temperatura), isòbares (pressió atmosfèrica), isohietes (precipitacions)

Latitud: És la distància angular, mesurada en graus, des de qualsevol punt de la Terra fins a l'equador. Pot ser Nord o Sud, des de els 0° del l'equador fins als 90° del Pol Nord, o des de els 0° de l'equador fins als 90° del pol Sud. La insolació terrestre depèn de la latitud. Per ex. Les Balears es troben entre 38° i 40° de latitud nord.

Longitud: És la distància angular, mesurada en graus, des de qualsevol punt de la Terra fins al meridià 0° o de Greenwich. Pot ser Est o Oest, de 180° màxim. Per ex. Les Balears es troben entre 1° i 4° de longitud est.

Mapa topogràfic: És un tipus de mapa que representa aspectes físics (accidents geogràfics), humans i econòmics més destacats d'una zona del territori nacional. El Mapa Topogràfic Nacional és el bàsic de la nostra cartografia, realitzat a escala 1/50.000 i actualment tornat a fer a 1/25.000

Portolà: Carta nàutica d'un port. Col·lecció relligada de cartes nàutiques de ports. Són mapes temàtics d'època medieval en el que es representaven amb gran precisió el perfil de les costes i els rius navegables i en els que se consignaven útils indicacions pels navegants com distància entre llocs, mesures en dies de navegació, direccions, ... Per ex. destaca en la realització de "portulanos" l'escola cartogràfica mallorquina i més concretament la família de jueus mallorquins dels Cresqués, un altre exemple els portulanos de Guillem Soler (1380 i 1385).

Província: Té el seu origen en la constitució de 1812 però no es va implantar fins a 1833 pel ministre de Foment Javier de Burgos.
És una divisió territorial i una entitat local amb personalitat jurídica pròpia, formada per una agrupació de municipis.
Els seus límits no poden modificar-se sense l'aprovació de les Corts Generals. Està governada per una Diputació Provincial. Als arxipèlags, les illes tenen la seva administració en forma de Cabildo (Illes Canàries), Consell (Illes Balears).

La Diputació està formada pel president i els diputats provincials, designats entre els regidors dels ajuntaments. A cada província hi ha un representant del Govern Central que és el governador civil.

RELLEU

Depressió: En meteorologia, nucli de baixes pressions.

Sector de la superfície de la terra que és enfonsada respecte als relleus circumdants, situat generalment a l'interior dels continents. L'enfonsament ha estat produït per moviments descendent o epirogènics (moviment d'elevació o enfonsament de grans extensions de l'escorça terrestre que no altera la disposició dels estrats rocallosos) o per moviments de descompressió posteriors als moviments orogènics (procés que transforma l'escorça terrestre amb forces i pressions, donant origen a la aparició de les muntanyes) Sovint presenta la forma de vall o conca d'un corrent fluvial i de la seva xarxa d'afluents. Per ex. la Depressió de l'Ebre, la Depressió Prelitoral Catalana, la Depressió Central Mallorquina.

Hi ha depressions tancades i depressions sota el nivell de la mar.

Ibèria argilosa: l'àrea argilosa està constituïda per materials sedimentaris poc resistents (argiles, margues i guixos), dipositats a finals de l'Era Terciària i en la Quaternària. Comprèn una gran part de les depressions de les submesetes nord i sud, les depressions de l'Ebre i del Guadalquivir i les planures costaneres mediterrànies.

El relleu argilós és bàsicament horitzontal al ser terrenys no afectats per plegaments posteriors. La seva erosió és ràpida. Els rius obren valls que separen estructures horitzontals que són fàcilment desgastades i donen lloc a relleus ondulats.

Al SE peninsular, zona en la que s'alternen períodes secs i calorosos i altres de pluges torrencials, curtes i intenses, al no existir la protecció vegetal, l'aigua desgasta els vessants i es formen escorracs estrets i profunds separats per aristes. El seu desenvolupament sobre una zona origina un paisatge anomenat "*Badlands*".

A part del exemples ja mencionats també destaquem el Pla de Mallorca.

Iberia calcària: L'àrea calcària està format per sediments de l'era secundària plegats durant la terciària. Els terrenys formen una Z invertida que s'exten pels Prepirineus, Muntanyes Basques, el sector oriental de la Serralada Cantàbrica, la Serralada Ibèrica, part de la Serralada Costanera Catalana i la Serralades Bètiques, les serres de Mallorca.

La roca predominant és la caliza, una roca dura que es fragmenta formant escletxes o diàclasis, però que es dissolt fàcilment amb l'aigua de la pluja. Tot això dona lloc un relleu càrstic. Entre les formes característiques hi són.

- a) Lapiaz. - Terreny amb canalicles i alvèols. Canals profundes separades per arriades tallants
- b) Clotades. - grans clots circulars de parets verticals que poden contenir aigua si els fons queden per davall del nivell freàtic.
- c) Foces o congosts. - Valls profundes, de vessants abruptes a conseqüència dels rius.
- d) Poljés. - Depressions o valls tancats de fons horitzontals.
- e) Dolines o torques. - Cavitats en llocs on l'aigua s'estanca. Depressions ovals.
- f) Coves. - En elles es formen estalactites i estalagmites.
- g) Sima. - Obertura estreta que comunica la superfície amb galeries sota terra.

Iberia silícica: Està integrada per roques antigues de les Eres Precàmbrica i Primària. Es troba majoritàriament al oest peninsular: Galícia, província de Lleó i Extremadura, té ramificacions cap a la part occidental de la serralada Cantàbrica, Sistema Central, Munts de Toledo i Serra Morena. També en zones on hi ha restes de massissos antics: zona axial dels Pirineus, alguns sectors de la Serralada Ibèrica, de la Serralada Costanera catalana i el Sistema Penibètic. La roca que predomina és el granit.

Formes típiques hi són:

- a) Penyalars. - Fragments de roques rompudes al peu de la muntanya.
- b) Domos. - Paisatge suaument ondulat.
- c) Tores. - Acumulació de bolles granítiques.
- d) Roques cavalleres. - Bolles granítiques situades de forma natural quasi en equilibri sobre superfícies més petites.
- e) Caos granític o Roquisars. - Disposició de roques de forma capritxosa.

Meseta: Unitat central i principal del relleu de la Península entre 600 i 800 m. D'altitud, relativament alta i plana, és el resto d'un antic massís sorgit a l'orogènesi herciniana de l'Era Primària, que va ser arrasat per l'erosió i a l'Era Terciària va ser deformada i destruïda en gran part per l'orogènesi alpina, que va fer sorgir les serralades interiors (Sistema Central i Munts de Toledo), les conques sedimentàries interiors (les submesetes Nord i Sud) i els rebordes muntanyosos (Massís Galaic, Serralada Cantàbrica, Sistema Ibèric i Serra Morena). Ocupa el 45% de la superfície peninsular.

Es tracta d'una planura o altiplà, envoltada per muntanyes i dividida en dues pel Sistema Central: Submeseta Nord i Submeseta Sud; és aquesta darrera

accidentada per les Muntanyes de Toledo que la separa en dos altiplans, el del Tajo i el del Guadiana. Es troba inclinada cap l'Atlàntic. El tret climàtic que la caracteritza és la seva continentalitzat conseqüència de l'altitud, aïllament dels vent humits i suavitzadors de l'oceà.

Modelat càrstic: Mireu la Iberia calcària.

Ex. Coves del Drac, dels Hams i les d'Artà (Mallorca).

Modelat glacial: És conseqüència de l'acció del glaç en moviment, que com qualsevol altre agent, erosiona, transporta i sedimenta. Durant el seu descens el glaç eixampla el circ en erosionar els vessants, la llengua erosiona les parets de la vall i va adquirint forma de U. Els materials rocallosos arrancats són transportats i dipositats quan el glaç es fon. Els sediments denominats tils, es caracteritzen per l'angulositat i diversitat de mides dels fragments. Els dipòsits morrènics de l'extrem poden formar una barrera que en produir-se el desglaç, origina llacs de barrera.

El glaciariisme va afectar a l'Era Quaternària a les serralades més altes (Pirineus, Cantàbrica, Sistema Central i Serra Nevada) donant lloc a:

- a) Glaceres de circ. - De llengua curta, que apenes surten fora de la conca on s'acumula la nevada.
- b) Glaceres de vall. - Llengües de gel que flueixen cap a baix, a partir de l'acumulació de nevada del circ, al llarg d'una vall preexistent; també denominat glacial alpí o de muntanya.

Orogènia alpina: L'orogènia literalment és el conjunt de processos de la formació de les muntanyes. La alpina és el procés de formació de relleus terrestres per plegament, aixecats pel xoc de les plaques Africana i Euroasiàtica durant l'Era Terciària o Cenozoic. (68-17 milions d'anys). Durant ella es varen formar les serralades alpines i les depressions paral·leles a les mateixes; i la Meseta va experimentar profundes alteracions, com per exemple l'inclinació cap a l'Atlàntic.

A conseqüència d'ella varen sorgir: els Pirineus, Serralades Bètiques, les depressions de l'Ebre i Guadalquivir, es varen formar parts de la Serralada Cantàbrica, Serralada Ibèrica i Serra Morena, el Massís Galaic, Sistema Central, Munts de Toledo, depressions interiors o conques sedimentàries en les submesetes Nord i Sud. Es va produir també a conseqüència de les falles, activitat volcànica en Campo de Calatrava (Ciudad Real), Olot-Ampurdam i cap de Gata (Almeria); i es va establir la xarxa fluvial.

Orogènia herciniana: Es va produir a l'Era Primària o Paleozoic (600-225 milions d'anys). Dels mars que cobriren la major part de la península varen sorgir les serralades hercinianes formades per granit, pissarra i quarsita. Al oest es va alçar el Massís Herpèric, arrasat per l'erosió durant la mateixa Era Primària i convertit en Meseta inclinada cap a la Mediterrània. Al nord-est varen aparèixer els massissos d'Aquitània, Catalano-Balear, i de l'Ebre. Al sud-est va sorgir el massís Bètico-Rifenyó.

Modelat litoral: Formes provocades per l'erosió combinada de l'activitat continental i marítima (costes elevades i costes baixes), així com també de l'activitat marina i fluvial (marjals, albuferes, cales, ries, estuaris, deltes...). És conseqüència de l'acció de la mar sobre la terra per mitjà de les ones, les marees i els corrents.

L'impacte de l'ona, així com els materials que arrossega, produeix l'erosió se la costa, fenomen conegut com abrasió marina, el desgast dels materials arrossegats origina arenes i còdols.

L'erosió marina dóna lloc a la formació de penya-segats. La mar socava per la base i la seva pèrdua de sustentació produeix l'enfonsament de les parets i la consegüent regressió. A mesura que reula el penya-segat es va formant la plataforma d'abrasió marina, superfície lleugerament inclinada cap a la mar, limitada per la zona d'actuació de les ones.

El relleu de la costa en Espanya resulta poc adequat pel assentament de ports (pel predomini de les formes rectilínies però en canvi, les importants extensions de platges arenoses del litoral llevantí i balear afavoreixen l'activitat turística.

Els principals accidents del litoral o costaners són: illes, arxipèlags, penínsules, caps, golfs, badies i estrets.

Planes litorals: Han estat formades pels rius en les seves desembocadures al dipositar materials: deltes i estuaris. Són generalment estretes.

Constitueixen hortes molt fèrtils pel conreu.

- a) Deltes: S'acumulen sediments que obturen la desembocadura i el riu desborda en diversos braços. Ex. El del Ebre.
- b) Estuaris: Existeixen corrents litorals que arrosseguen sediments, impedeixen la formació de deltes i s'originen aquestes desembocures obertes. Ex. El del Guadalquivir, el dels rius Odiel i Tinto.

Relleu volcànic: Propi de les Illes Canàries. Es va originar a l'Era Terciària, quan l'orogènesi alpina va rompre els fons de l'Atlàntic i, a través de les seves escletxes, varen ascendir grans masses de roques volcàniques que varen donar lloc a les illes. Els tipus de relleu més característics són:

- a) Cons volcànics: relleus amb fort contingut de cendres i lapillis (pedres petites).
- b) Calderes: cràters circulars originats per l'expulsió o enfonsament de volcans.
- c) Malpaisos: terrenys abruptes.
- d) Dics: conductes fisurals.
- e) Roques i pitones: són les xemeneies dels cons volcànics i a vegades són agulles de lava.
- f) Barranc: valls estretes i acinglerades de curt recorregut per l'encaixament de torrents.
- g) Glacis: rampes de pendent moderada formades per dipòsit dels torrents.

Un altre exemple a més a més de les Canàries, és el volcà extingit d'Olot (Girona), també hi va haver activitat volcànica en Campo de Calatrava (Ciudad Real), Olot-Ampurdam i la Garrotxa (Girona, Catalunya) i cap de Gata (Almeria).

CLIMA I AIGÜES

Albufera: Llacuna generada en platges baixes amb arenes dipositades pels corrents marins que tanquen l'accés d'una badia, formant paratges coneguts com aiguamolls. Les aigües salobres procedeixen de la comunicació precària amb la mar i poden comptar amb aportacions de torrents i rius. Ex: L'albufera d'Alcúdia, de Maó, de València.

Aqüífer: Acumulació d'aigua subterrània en infiltrar-se les aigües de les precipitacions continguda en els porus i en les fissures de les roques. Poden descarregar les seves aigües a través de rius, ullals o directament al mar. La sobreexplotació provoca la salinització, com és el cas de Balears. Poden ser de dos tipus:

- a) Aqüífer lliure: Es forma en terrenys la superfície dels quals és impermeable.
- b) Aqüífer captiu: És confinat entre dues capes de roques impermeables: pou artesià.

Ex: Es troben principalment a les depressions terciàries (Tajo, Duero), a les proximitats del riu, en les capçaleres muntanyoses humides dels principals rius (Duero, Tajo, Guadiana...). A les Balears i Canàries, la major part dels recursos hídrics procedeixen dels aqüífers.

Aridesa: Relació entre la temperatura i la humitat en un lloc donat. Augmenta amb la temperatura i la disminució de les precipitacions. Està en funció de les precipitacions , les temperatures i de l'evaporació. A Espanya tenint en compte aquests factors es diferencien les zones següents:

- a) Holohumida. Que abraça l'Espanya atlàntica del nord, nord-oest i la major part dels Pirineus, on no hi ha cap mes àrid.
- b) Semihumida. Que es correspon amb la resta de sistemes muntanyosos, on els mesos àrids oscil·len entre un i tres.
- c) Semiàrida. Comprèn les depressions de l'Ebre, Duero, Tajo, Guadiana, Guadalquivir i el litoral mediterrani català i valencià fins Alacant, on els mesos àrids són entre tres i cinc i no hi ha excedent d'aigua durant tot l'any.
- d) Àrida: Limitada a la franja litoral d'Alacant a Adra, on els mesos àrids són entre sis i vuit.

Cabal relatiu: Quantitat d'aigua (volum) que circula pel llit d'un riu en relació amb l'extensió de la seva conca receptora. S'expressa en litres per segon i Km² de conca. És abundant als rius de la vessant atlàntica i escàs als mediterranis de llevant. Ex: els rius pirinencs passen dels 30 l/s/Km² i el Guadiana no arriba a 2 l/s/Km².

Clima de muntanya: (mirar apunts)

Clima mediterrani: (mirar apunts)

Clima oceànic: (mirar apunts)

Clima subtropical: (mirar apunts)

Continentalitat climàtica: Tendència de les condicions atmosfèriques de zones de l'interior peninsular que provoquen temperatures més extremes que a la costa, una amplitud tèrmica acusada (provocada per la llunyania de la mar i els sistemes muntanyosos que impedeixen la influència reguladora de l'acció marítima) i una pèrdua d'humitat (precipitacions escasses gairebé superiors a 600 mm.). Ex: La continentalitat amb estius càlids (Submeseta Sud, Extremadura, Depressió de l'Ebre) o frescs (Submeseta Nord, sistema Ibèric).

Clima urbà: Conjunt de condicions atmosfèriques propi de les ciutats, i caracteritzat per temperatures més elevades que les del seu entorn mediambientals, major inestabilitat en l'aire, canvis de vents i canvis en el volum de precipitacions. Estan provocades per la contaminació atmosfèrica, emissions de CO₂, reducció de la capa d'ozó, materials de construcció, traçats de carrers, etc.

Conca hidrogràfica: Són els recursos hídrics d'un territori, els superficials (rius, llacs, llacunes...) i els subterranis (aquífers). Les seves aigües flueixen cap a un riu, un llac o la mar. Ex: la conca del Duero, Tajo ...

Desertització: Degradació del medi natural cap a l'aridesa, per causa del clima (sequeres o aiguats freqüents) i/o l'acció de l'ésser humà (pràctiques agràries i ramaderes inadequades, l'ús d'energies fòssils, incendis, consum abusiu d'aigua, salinització, ...). L'erosió extrema condueix a la desertització o pèrdua de la capa fèrtil del sòl. Ex Algunes comarques de la conca de l'Ebre, el SE peninsular, la conca del Guadalquivir.

Endorreïsmes: Zones deprimides on la xarxa hidrogràfica no té sortida a la mar. Són corrents d'aigua que travessen zones desfavorides, planures o barreres muntanyoses, que provoquen la seva acumulació en llacs i llacunes d'escassa profunditat (Llacunes de Ruidera en Ciudad Real). Actualment en Espanya són petites i escasses a causa de la proximitat de les mars que envolten la Península. A vegades pot ocórrer que les aigües superficials es perdin per evaporació o infiltració.

Estiatge: Període durant el qual l'aigua del riu arriba al seu nivell més baix en certes èpoques de sequera, sol ser als mesos d'estiu, però en el vessant mediterrani-sud es pot perllongar. Ex: Els rius de la vessant mediterrània de llevant tenen un cabal molt irregular amb fortes revingudes i pronunciats estiatges ; el Andarax, el Almanzora...

Exorreïsmes: Zones on els cursos d'aigua desguassen a la mar o a l'oceà. Ex: Bidasoa, Nervión, Pas, Sella...

Recursos hídrics: Estan organitzats en conques hidrogràfiques, cada conca constitueix una unitat on s'interconnecten els recursos hídrics superficials (rius, llacs, llacunes, medis lacustres i palustres) amb recursos hídrics subterranis, els aquífers.

Els recursos hídrics espanyols estan condicionats per una varietat de factors físics i humans: el clima, el relleu, la litologia, la vegetació i l'ésser humà. Per a intentar solucionar el problema del dèficit d'aigua que en l'actualitat tenim, s'aborden polítiques hidràuliques (Llei d'aigües, Plan Hidrològic Nacional...), obres hidràuliques (canals, embassaments, pous, desalinització...). Ex: Directriu de la UE sobre l'aigua fins 2020, aconseguir els objectius costarà a Espanya trenta-sis mil milions d'euros.

Règim fluvial pluvial: És característic dels rius que s'alimenten quasi exclusivament de les precipitacions líquides. La major part dels rius espanyols estan afectats per aquest règim. Distingim:

- a) Règim pluvial oceànic: Amb màxims cabals a la tardor-hivern. Ex: rius de Galícia, Astúries, Cantàbria i País Basc. **El Ulla, el Tambre...**
- b) Règim pluvial mediterrani: Amb fort estiatge a l'estiu cabals alts a la tardor i màxima irregularitat. Ex: Catalunya, València, Extremadura, La Manxa, etc. **El Millars...**

Règim fluvial nival: És característic dels rius que s'alimenten quasi exclusivament de precipitacions en forma de neu, es a dir del desgel. Es limita als rius que naixen a les zones més altes de les serralades, amb altituds superiors a 2500 m. Ex: Rius pirinencs; Ter, Llobregat, alguns afluents de l'Ebre (Aragón, Segre).

Règim fluvial pluvionival: Apareix quan les precipitacions de pluja superen a les de neu. El factor predominant de les aigües altes són les precipitacions líquides que es donen a principis de la primavera, amb estiatge en estiu. A les capçaleres, les aigües provenen del desgel. Rius que naixen entre els 1500 i els 1800m d'altitud. Ex: El riu Adaja (Àvila), Xúquer (Cuenca), Minyo (Ourense).

Revinguda: Forta crescuda del cabal d'un riu. És el moment de màxim cabal. A l'àrea mediterrània són perilloses provocant, en ocasions, inundacions catastròfiques. Actualment són menys freqüents, per la construcció d'embassaments que regulen el cabal dels rius.

Salinització d'aqüífers: L'extracció d'aigua subterrània a partir de pous de vegades és tan abusiva que trenca l'equilibri ecològic. A les àrees litorals el risc més greu és la salinització de les aigües, perquè l'aigua de la mar cobreix els espais buits que ha deixat l'aigua dolça subterrània. Ex: És el cas de la majoria d'aqüífers de les Illes Balears a causa de l'escassetat d'aigua.

Sequera: Temporada llarga de temps poc plujós. Per a considerar que en una zona hi ha sequera es deu tenir en compte les temperatures, així es comença a considerar que una zona és semiàrida a partir dels quatre mesos secs (amb precipitacions inferiors a 30 mm)
Ex: Els màxims es troben a Canàries i el SE peninsular.

Transvasaments entre conques: Traspàs d'aigües excedentàries d'un riu cabalós, mitjançant una costosa obra d'enginyeria que permeti el seu embassament i redistribució a una altra conca que les necessita per a sostenir la seva agricultura, indústria o creixement urbanístic. Ex: El Tajo-Segura, el polèmic transvasament de l'Ebre.

Vessant hidrogràfica: Conjunt de rius o corrents d'aigua que desemboquen en el mateix litoral. En Espanya hi ha una gran disimetria hidrogràfica, per què la distribució de les aigües superficials està condicionada per la disposició del relleu que divideix la Península en dues vessants: La Mediterrània i l'Atlàntica, a la que hem d'afegir un tercer sector: El cantàbric.

VEGETACIÓ I MEDI AMBIENT

Espai natural protegit: Àrea geogràfica protegida bé per la seva bellesa paisatgística, per la seva riquesa biològica o geològica. Aquests espais estan protegits per la Llei de Conservació d'Espais Naturals i de Flora i Fauna Silvestres, de 1989, i modificada deu anys després. Són espais considerats amenaçats i són representatius d'una o diverses regions biogràfiques existents. Estan classificats en: Parcs Nacionals (**Arxipèlag de Cabrera**), Parcs Naturals (**Mondragò**), Reserves Naturals (**Ses Salines d'Eivissa**), Monuments Naturals i Paisatges Protegits. Hi ha 700.

Delicte ecològic: La Constitució Espanyola recull el dret de tots a gaudir d'un medi ambient adequat i prevé sancions per a qui atempten contra el medi ambient, això es recull com a delicte ecològic. Des de 1996, la política mediambiental espanyola es dur a terme pel Ministeri de Medi Ambient. Els seus objectius són conservar, protegir i millorar la qualitat del medi ambient; contribuir a la protecció de la salut de les persones i garantir la utilització prudent i racional dels recursos naturals. Pels que violin la llei s'estableixen sancions penals o en el seu cas administratives, així com l'obligació de reparar el mal causat. Per exemple: Doñana, el Prerstige, incendis provocats...

Depuració d'aigües: Procés que consisteix en eliminar les impureses contenides en les aigües residuals per què no contaminen. Segons la finalitat que tinguem l'ús de les aigües, hi ha diferents tipus de tractaments, però, són essencials per evitar la contaminació del medi ambient. La Unió Europea va obligar a instal·lar plantes depuradores abans del 2005, en totes les localitats de més de 10.000 habitants.

Desastre natural: Fenomen la identitat del qual, provoca un efecte devastador. Així, per exemple els períodes de sequera a les darreres dècades del segle XX, o, pel contrari les inundacions generalment provocades per la gota freda a la façana mediterrània que ocasiona revingudes i provoca elevades pèrdues econòmiques, o les esllavissades de terra i els enderroc.

Desforestació: Destrucció de la coberta vegetal a causa de roturacions agràries, incendis, ocupació de l'espai per a d'altres usos (ciutats, indústria,...). Conseqüència de la desforestació és la desertització.

Ecosistema: Sistema constituït per una comunitat d'organismes vius de diferents espècies, que viuen en una zona de la superfície terrestre definida per característiques ambientals concretes.

Endemisme: Es diu de les espècies vegetals i animals d'un àrea restringida i aïllada (endèmica). Es tracta d'un fenomen biològic que consisteix en l'aïllament geogràfic d'una espècie, això suposa unes diferències genètiques respecte a les seves semblants. Canàries presenta el nombre més gran d'endemismes vegetals d'Espanya. Per ex: la violeta del Teide, el ferreret en Mallorca.

Àrea natural d'especial interès: Superfície no molt gran on es desenvolupen ecosistemes, que per la seva raresa o la seva fragilitat mereixen una valoració especial i per tal hi ha que conservar-la, protegir-la i evitar el seu deteriorament. Aquestes àrees han de tenir en compte l'aprofitament econòmic. Per ex: **sa Marina de Lluçmajor, es Massís de Randa, el Toro en Menorca, ses Salines en Eivissa, la Mola en Formentera...**

Garriga: Formació vegetal mediterrània arbustiva i de matolls de poca alçada, especialment sobre terrenys calcaris i margosos, els més secs, que deixen zones sense cobrir on aflora la roca. Espècies vegetals característiques són el **timó, romaní, espígol, esparreguera...**

Màquia: Formació arbustiva mediterrània densa, de més de dos metres d'alçada, gairebé impenetrable, i més o menys exuberant, sobre terrenys silicis, integrada per matolls escleròfils com el **llentiscle, el bruc i la ginesta (retama)**. Quan es degrada dona pas a la garriga.

Parc natural: Espai protegit per la Llei de Conservació d'Espais Naturals i de la Flora i Fauna Silvestres de 1989. Són de menor extensió que els parcs nacionals, però, són àrees poc transformades per l'ocupació i l'activitat econòmica humana. Mantenen l'Explotació dels recursos primaris de la zona, al mateix temps que fomenten el turisme rural. Estan gestionats per les Comunitats Autònomes (**Mondragò, Albufera de València, Parc Marítime-Terrestre de l'Arxipèlag de Cabrera, Covadonga, Doñana...**

Pis o estatge de vegetació: Cadascun dels diversos tipus de vegetació i de paisatge que es distribueixen altitudinalment en una regió muntanyenca. Ex: **Els pisos alpí, subalpí, atlàntic o mediterrani; els faigs són freqüents a l'estatge atlàntic, els ciprells a l'alpí.**

Pluja àcida: Dissolució dels gasos de l'atmosfera procedents dels òxids de la combustió, dels carburants amb l'aigua de la pluja, precipitant-se en forma d'àcid. Situació freqüent en zones amb abundants indústries que emeten sofre i nitrogen. Provoca alteracions en la vegetació, sòls, aigües i edificis. Ex: **boscós a Terol, prop de la central tèrmica d'Andorra.**

Prats d'alta muntanya: Formació vegetal de plantes bulboses i de períodes vegetatius curts, les quals han de passar gran part de l'any sota neu dins d'un paisatge rocallós. Situats al pis alpí dels Pirineus i de les majors altituds de la Serralada cantàbrica, entre els 2.000 i els 3.000 m. En aquestes altures abunden els sectors de roca pelada i els "cauchales", on creixen petites plantes rupícoles, és a dir, adaptades a viure en les roques. La formació herbàcia serveix de pasturatge al ramat en l'època del desgel.

Reciclatge: Procés industrial que consisteix en utilitzar part dels residus que generem (paper, plàstic, vidre, cartró, llaunes..) com a primera matèria per a fabricar altres productes i materials després d'un tractament adequat. Per fer-ho cal separar els components dels fems i dipositar-los en contenidors diferents.

Vegetació eurosiberiana: Característica del clima oceànic i en algunes zones dels sistemes muntanyosos de la meitat nord peninsular, particularment el Sistema Central i el Sistema Ibèric. Es tracta d'una vegetació exuberant i existeix una gran abundància de **bosc caducifoli (roures, faigs...)**. On els sòls són pobres hi ha **landes** (matolls). També trobem prats rics. A causa de les repoblacions per la degradació de les formes vegetals trobem pins i castanyers.

Vegetació macaronèsica: De caràcter tropical i en gran part endèmica, pròpia de les **Canàries** (la tercera part de les plantes està constituïda per espècies endèmiques, conseqüència sobre tot de la seva incomunicació), **Azors, Madeira i Cap Verd**. Es caracteritza per la barreja d'elements mediterranis i atlàntics a què es sumen alguns de caràcter tropical. A Canàries destaca el bosc perennifoli de laurisilva (llorers amb un dens sotabosc), palmeres, savines. Segons l'altitud i l'exposició al sol, hi ha el bosc de coníferes (pins canaris).

Vegetació mediterrània: Característica del clima mediterrani, inclou la conca mediterrània i Portugal, les àrees central, meridional i oriental de la Península i les illes Balears; compta amb el bosc escleròfil de fulla perenne de espècies vegetals adaptades a l'aridesa estival i a la humitat de l'estació freda. Boscs perennifolis a les regions més humides (alzinar i sureres). A les zones més àrides, arbustos i matolls (màquia i garriga i estepa). També hi troben bosc de coníferes (pins).

Vegetació xeròfila: Domini vegetal que es dona a àrees d'extrema sequedat, amb espècies arbustives i matolls de fulles espinoses i petites, que, formant màquies, garrigues, estepes; resisteixen en un equilibri precari amb el medi. **Ex: el garballó (única palmera silvestre europea), l'espart, l'espí.** La zona on es dona es al sud-est peninsular.

POBLACIÓ

Cens: És una font demogràfica i un document estadístic i oficial que inclou el recompte individualitzat de la població d'un país en un moment determinat. Recull dades demogràfiques, econòmiques i socials de la població: total d'efectius, sexe, edat, lloc de naixement, nacionalitat, llengua parlada, nivell d'instrucció, característiques econòmiques, fecunditat de les dones i habitatge. Es realitza a l'Estat espanyol cada 10 anys (des de 1981, en els anys acabats en 1). La seva informació és privada i imprescindible per a qualsevol planificació futura d'una nació (equipaments sanitaris, escolars, esportius, de transport, etc.). El que es va elaborar el desembre del 2001 donava una població en torn als 40 milions d'habitants.

Cicle demogràfic antic: Estudiar-lo a la pàgina 107 del llibre de text. En general es caracteritza per l'estancament de la població, amb taxes de natalitat i de mortalitat elevades, afavorides per taxes de fecunditat i de mortalitat infantil notables; les oscil·lacions brusques de mortalitat responien als efectes de les catàstrofes naturals, epidèmies, guerres, i carestia per les males collites. Ex.: a finals del s. XIX, Espanya tenia un CN escàs (5 per mil)=TN alta (37) - TM alta (32).

Cicle demogràfic modern: Veure pàgines 107 i 108 del llibre de text. En general es caracteritza per l'estancament de la població (un CN escàs), amb taxes de mortalitat i de natalitat en descens, per l'expansió dels avanços sanitaris i higiènics, i pel control de la fecunditat (influint per complexos factors demogràfics, socials, econòmics). Ex.: al darrer quart del s.XX, Espanya ha vist caure espectacularment la TN; el 1998 presentà un CN nul (0,1 per mil)= TN baixa (9,2) - TM baixa (9,1).

Creixement real de la població: Suma del creixement natural (diferència entre el nombre de naixement i defuncions) i dels moviments migratoris d'un lloc. Pot ser positiu i negatiu. Ex.: **Comentar el procés actual en Espanya.**

Emigració intercontinental: Desplaçament habitual de la població del seu continent d'origen a altres continents fixant la seva residència. Ex.: **l'emigració espanyola ultramarina s'ha dirigit principalment a Llatinoamèrica i en grau menor a EUA, Canadà i Austràlia. Actualment s'ha reduït considerablement.**

Migració pendular: Desplaçament habitual que es produeix a nivell regional i/o provincial; en general la capital provincial o ciutat més important atrau als habitants dels nuclis rurals de forma diària. La solen realitzar nombrosos habitants de les grans ciutats dels països desenvolupats que es trasllades des de la seva residència, a les afores de la ciutat (generalment per motius de tenir un habitatge més barat o cercar el contacte amb la natura), cap als llocs de treball. Ex.: moviments diaris de gent que viu a Marratxí, Inca, Santa Maria, etc. i ve a treballar a Palma.

Mortalitat infantil: Nombre de nins morts en un lloc abans de complir un any de vida dins una població en un període determinat, generalment un any. Si es relaciona amb els naixements i es multiplica per mil es disposa de la Taxa de Mortalitat Infantil. Ex.: el 1998, la mortalitat infantil fou de 36 nadons de menys d'un any (taxa en Mallorca: 4 per mil); el total espanyol va ser de 202.494 (taxa: 6 per mil).

$$\text{TMI} = \frac{\text{Nins morts menors d'un any} \times 1000}{\text{Total de nascuts vius d'aquell any}} = 0/00$$

Moviment migratori de retorn: Moviment que consisteix en tornar al poble o ciutat d'origen després d'un temps de residència fora d'ell. Majoritàriament són antics emigrants que ja han aconseguit la jubilació o treballadors afectats per jubilacions anticipades o l'atur motivades per crisis econòmiques. Ex.: emigrant espanyols dels anys 60 a Alemanya, França, etc. que tornaren a causa de la crisi econòmica de 1973 (pujada dels preus del petroli).

Padró: Registre dels veïns dels termes municipals. És un document dinàmic i s'ha d'actualitzar freqüentment. Recull dades demogràfiques, econòmiques i socials de la població i facilita la previsió municipal d'equipaments (escolars, sanitaris, transports...) entre cens i cens. En 1996 es va establir un nou sistema de gestió continuada i informatitzada de les dades dels padrons que són coordinades per l'Institut Nacional d'Estadística. Aquestes dades s'actualitzen l'1 de gener de cada any, en lloc de cada cinc, com occiria abans. La primera revisió d'acord amb el nou sistema es realitzà l'1 de gener de 1998. La seva informació és pública. Ex.: Els padrons municipals mallorquins han registrat un increment notable en els darrers anys.

Població concentrada: És l'assentament de la població formant nuclis compactes: ciutat (medi urbà), pobles (medi rural). Els habitants ocupen habitatges que estan situats unes vora altres, independentment de la localització de les respectives terres de conreu, pasturatge o bosc. Presenten dues formes bàsiques:

- a) Poble lineal al llarg d'una via o carretera.
- b) Poble apinyat, amb cases agrupades de forma irregular o més o menys regular.

Ex.: El poblament concentrat s'estén pràcticament per tot el territori espanyol inclosa Mallorca.

Població disseminada: Assentament de la població agrària a l'espai rural de forma aïllada. Aquella que es troba dispersa, en cases separades per parcel·les i camps de conreu, bocs o prats, els quals mantenen relació amb les construccions contigües. Ex.: **domina en la perifèria peninsular com el Prepirineu, la muntanya asturiana, Galícia, Cantàbria...**

Taxa de fecunditat: relació entre els naixements registrats en un any per cada 1000 dones en edat fèrtil (15-49 anys). També es pot establir la fecunditat general per dona multiplicant per 35 la relació entre nascuts en un any i el nombre de dones fèrtils. Ex.: **en Espanya la taxa de fecunditat a l'any 2000 va ser de 1,22, molt per sota dels 2,1 (xifra considerada com la taxa de reproducció mínima) que permetria reposar la generació actual.**

Taxa d'envelliment: L'índex d'envelliment s'obté multiplicant el nombre de persones de 65 o més anys, per mil i dividit per total de la població. Quan l'índex supera el 12 per mil es considera que la població està envellida. Ex.: **el 1998 l'índex a Espanya era de 16,31 per mil.**

Taxa de feminitat: Relació entre els habitants de la població d'un cens o padró que pertanyen al gènere femení i els qui són de gènere masculí; gairebé sempre és superior a 100 i quan més s'allunyi l'índex de 100, major serà el desequilibri. Històricament, l'esperança de vida dels homes ha estat menor (2-3 anys) degut a accident laborals, i de trànsit, adicció a drogues i esports de risc, etc. i en el segle XX la diferència s'ha incrementat **per exemple a l'any 1998 la esperança de vida de l'home era de 75 i la de la dona 82 per la disminució de morts de dones en part.**

$$\text{Taxa de feminitat} = \frac{\text{Nombre de dones} \times 1000}{\text{Nombre de varons}} = 0/00$$

Taxa de masculinitat: Igual que la feminitat però variant les dades. Històricament ha tingut valors molt baixos en alguns grups d'edats com a conseqüència de l'alta participació dels homes en guerres, migracions...

AGRICULTURA, RAMADERIA I PESCA

Agricultura alternativa (ecològica o biològica): Pròpia dels països desenvolupats, és molt respectuosa amb el medi ambient, perquè combina cultius que permeten la regeneració del sòl i no utilitza adobs ni fertilitzants químics i a més a més no resulten perillosos o verinosos per a la salut humana, ja que es basa en principis ecològics per tal de presentar-se com alternativa a la indústria agroalimentària de mercat. Utilitza fertilitzant orgànics i la rotació de cultius.

Agricultura de regadiu: Aquell terreny dedicat a cultius que es fertilitza amb el rec mitjançant sèquies, aspersors, goteig...Utilitza aigua procedent del subsòl o d'embassaments, que permet una agricultura intensiva, amb diverses collites a l'any. Els cultius són diferents segons les zones: arròs, flors, hortalisses, fruitals i cultius tropicals. El regadiu a Espanya ocupa més de 3'5 milions d'Ha (més o manco el 20% de la superfície conreada). **Ex: la major part de d'aquesta agricultura la trobem a la façana mediterrània, especialment a la Comunitat Valenciana.**

Agricultura de secà: Aquella terra de labor que careix de rec artificial i només es beneficia de l'aigua de la pluja. Es dona a les zones prelitorals més muntanyoses o accidentades. És de caràcter extensiu, constituïda pel que hom coneix com a "trilogia mediterrània": cereals (**Castella i Aragó**), vinya(**La Manxa , Rioja i Múrcia**) i olivera (**Andalusia i Extremadura**). El secà ocupa a Espanya uns 15 milions d'Ha (més o manco el 80% de la superfície conreada).

Agroturisme: Activitat econòmica que consisteix en allotjar a cases rurals visitants procedents de nuclis urbans que desitgen entrar en contacte amb la natura, practicar senderisme o excursionisme, conèixer la gastronomia i els costums tradicionals... Suposa una important entrada d'ingressos per a les

explotacions agràries tradicionals, i les inversions que comporta solen rebre subvencions autonòmiques o europees. Tot això contribueix a frenar la despoblació i millorar la qualitat de vida. És freqüent al nord i a l'interior peninsular però de cada vegada més, la trobem molt repartida per tota la Península.

Aigües jurisdiccionals: Són les que banyen les costes d'un Estat a la jurisdicció del qual estan subjectes. A finals de la dècada dels 70, l'ampliació d'aquestes a 200 milles accentuà el problema pesquer en dificultar l'accés a àrees tradicionals de la pesca d'altura.

Aqüicultura: Cultiu controlat d'espècies marines potenciades per l'esgotament dels caladors o plantes aquàtiques per augmentar la producció.. La d'aigua dolça (piscifactories) és més fàcil de controlar que la marina orientada al cultiu de mol·lusc i crustacis i rodaballo (Galícia), però també daurades, lubines (litoral mediterrani).

Caladors: Llocs on és abundant la pesca (quantitat i diversitats d'espècies). Els caladors nacionals de la costa Nord-oest estan sobreexplotats, aquest esgotament ha provocat que la flota pesquera vagi a faenar a caladors que pertanyen a altres països i ha significat una disminució de les captures i un major cost, ja que han de pagar llicències. Ex: Els principals són, el Gran Sol a Europa; Terranova a Canadà; el banc canari-saharià, Namíbia i Moçambic a Àfrica.

Conreus transgènics: Són cultius que sorgeixen de la manipulació genètica de les plantes. Es pretén que cresquin sense necessitat d'adobs i siguin resistents a les malalties, les plagues, gelades o la sequera, per assegurar i millorar les collites. Aquesta manipulació és en mans de les grans multinacionals i la UE recela dels seus efectes sobre la salut i el medi ambient, encara en estudi. Ex: en Espanya hi ha dacsà (blat de moro), blat... i es comercialitzen aliments transgènics.

Indústria agroalimentària: Activitat econòmica del sector secundari dedicada a transformar els aliments procedents de la producció agrícola i ramadera, amb la finalitat de ser manipulats per la indústria o ser consumits per persones i animals. Els nous hàbits alimentaris s'han de relacionar amb la producció massiva de menjars ràpids i precuinats per part, sobretot, d'empreses multinacionals que estandarditzen els productes de consum i les marques i cada vegada ens ofereixen productes més allunyats del producte natural: sopes sintètiques, refrescs, plats precuinats... En Espanya el valor econòmic dels productes transformats és igual o superior al dels productes agraris no transformats.

Monocultiu: Pràctica agrícola que consisteix en dedicar tota la terra disponible a un conreu únic. Pot donar-se en cultius extensius (cereals en EUA) com intensius (arròs en Àsia). La desaparició de l'agricultura de subsistència, la mecanització i la millora dels transports promouen, en l'actualitat, una especialització de l'agricultura que afavoreix el monocultiu, propi de l'agricultura de mercat que obté una elevada productivitat. La seva explotació té avantatges, però pot resultar perillós dependre excessivament

d'ell, sobre tot als països menys desenvolupats, per possibles baixades sobtades de preus. Ex: El cafè en Colòmbia, l'oliva en Jaén...

Parceria: Sistema d'explotació agrària pel qual el titular d'una finca rústica cedeix temporalment a un parcer o amitger el seu ús per a una explotació agrària. El parcer cedeix la terra, edificis, ramat i utillatge i el parcer aporta el treball. Els beneficis es reparteixen entre els dos en funció al que hagin aportat. Ex: Són tradicionals a Mallorca, i sobre tot a Menorca. També els trobem en Andalusia o Extremadura.

Policultiu: Sistema de cultiu primitiu, propi de societats rurals, que consisteix a cultivar en una mateixa zona productes molt diversos destinats a alimentar la població local; l'agricultura de societats més avançades també es pot basar en la policultura. Pot ser tant intensiu com extensiu i es dona tant en secà com a regadiu.

És un sistema idoni per al autoabastament de la família campesina; per altra banda aquest tipus de cultiu dificulta la mecanització i la especialització. Ex: Encara que està en retrocés, als regadius d'horta de llevant, encara és present.

Política Agrària Comunitària (PAC): (Estudiar lo del libro)

Conjunt de disposicions que controlen l'activitat agrària de la UE, orientada a una producció competitiva front a àrees extracomunitàries, així com tracta d'eliminar excedent. Fixa els preus de garantia, les quotes de producció, les ajudes al sector agrari... per tal d'evitar l'oscil·lació productiva, per això les terres poc productives han de ser abandonades o canviar la seva orientació cap a activitats alternatives. A Espanya ha provocat transformacions importants.

Ramaderia extensiva: Explotació econòmica de molts de caps de bestiar que ocupen una gran superfície de terres. Obté l'aliment a cel obert, en pastures, encara que sovint, complementen l'alimentació amb pinsos. Aquest tipus d'explotació es manté amb escàs personal i equipament senzill. Ex: És típica del ramat oví, caprí i boví (producció de carn). Predomina a la Meseta.

Ramaderia Intensiva: Explotació de bestiar estabulat en modernes instal·lacions, facilitant la màxima producció així com la màxima especialització. El ramat viu en condicions òptimes per al seu creixement: temperatura adequada, equilibrada alimentació (generalment pinsos), i freqüents seguiments sanitaris. Aquestes explotacions no estan subjectes a condicionaments geogràfics i climàtics i la seva localització depèn de l'existència de mercat i mà d'obra especialitzada. Es desenvolupa en països desenvolupats. Ex: ramat boví (producció de llet) en la zona nord; el porcí a les dues Castelles, Extremadura, Andalusia, Aragó i Catalunya i l'aviram, en contínua expansió, el troben a Galícia, Castella-Lleó, Catalunya...(producció de carn i ous).

Transhumància: Migració estacional que fan els pastors amb el ramat des de la vall de la muntanya durant l'estació seca per accedir a pasturatges,

l'objectiu del qual és la seva alimentació. És un tipus de ramaderia tradicional pròpia de països subdesenvolupats.

Actualment als països desenvolupats és una pràctica quasi desapareguda Ex: de caràcter local a les muntanyes del sud peninsular.

Repoblació forestal: Tècnica forestal d'explotació que tracta de solucionar l'impacte mediambiental provocat per la tala excessiva de boscos o pels incendis. Consisteix en tornar a plantar arbres allà on s'hagués perdut una zona boscosa. La repoblació de major valor ecològic és aquella on es tornen a plantar arbres que eren característics de la zona. No obstant, a vegades, no es té en compte aquest criteri i només responen a un interès comercial, pel que es planten arbres de ràpid creixement: **Ex pins i eucaliptus.**

ACTIVITATS ECONÒMIQUES

Creixement sostenible: Línia d'actuació l'objectiu de la qual és aconseguir el progrés socioeconòmic mitjançant una gestió responsable dels recursos naturals i la protecció mediambiental, que pugui permetre satisfer les necessitats del present sense comprometre necessitats futures.

Economia submergida: Conjunt d'activitats il·legals que no es contemplen en les estadístiques oficials. Les empreses que practiquen l'economia submergida produeixen amb menors costos ja que no declaren la situació dels seus treballadors (generalment població femenina, obrers semicupats o en atur i immigrants), ni el balanç econòmic de l'empresa. Els treballadors no estan regularitzats (no hi ha contractes de treball, seguretat social...). S'obté un benefici econòmic no declarat i per tant fraudulent. Inclou a més a més

aquells serveis socialment desitjables, com els treballs extres d'un picapedrer en el que l'únic aspecte il·legal és l'evasió d'impostos.

Població activa: És el conjunt de persones de 16 fins als 65 anys que subministren mà d'obra per a la producció de bens i serveis que estan disponibles i fan gestions per a incorporar-se a dita producció. Comprèn tant a la població activa ocupada com a la que està cercant treball (aturada o població activa desocupada), bé perquè ha tingut treball i està aturat, o bé perquè està cercant el seu primer treball. Queden excloses les persones que no treballen per malaltia o incapacitat física, i les que realitzen treballs domèstics sense rebre diners a canvi.

Població ocupada: Nombre de persones de 16 anys i més que han treballat de manera remunerada, com a mínim una hora durant la setmana de referència, per compte propi o d'altri, incloent-hi les persones temporalment absents que esperen la reincorporació.

Privatització: Acció de transferir al sector privat una activitat o una empresa que perteneixia al sector públic. S'ha experimentat principalment a la gestió de certs serveis públics que requereixen una gran inversió inicial, també en determinades activitats clarament mercantils assumides inicialment per l'Estat com a conseqüència d'una política d'intervenció, posteriorment desestimada. **Ex: Alguns sectors de la sanitat pública estan experimentant aquest procés, venta del 100% d'Aceralia (1996), venta del 10% de Repsol (1996), Tabalalera, Telefónica, Argentaria...**

Recurs renovable: El que pot utilitzar-se de manera indefinida per què no s'esgota (aigua, aire, sol, vent ...). A més a més són nets, es a dir, no contaminen. Espanya disposa de moltes hores de sol anuals i, en aquests sentit disposa de grans reserves d'energia solar.

Recurs no renovable: El que es troba en quantitat limitada i pot arribar a esgotar-se, com per exemple els combustibles fòssils (carbó, petroli i gas natural) i els minerals radioactius (urani). Espanya presenta escasses quantitats d'aquests recursos i, a més, de baixa qualitat (carbó asturià).

Sector primari: Conjunt d'activitats encaminades a l'obtenció de primeres matèries de l'agricultura, ramaderia, pesca i explotació forestal. A Espanya predominava a principis del segle XX, quan ocupava el 63'6% dels actius. Des de aquells moments s'ha anat reduint progressivament, excepte en moments determinats. L'any 2000 aquest sector ocupava el 6'8% de la població activa. En l'estructura sectorial del PIB a l'any 1999 representava el 3%.

Sector públic: Conjunt d'activitats en les que l'Estat participa o exerceix un control de gestió, bé directament o mitjançant la creació d'entitats jurídiques amb personalitat pròpia. Compren en sentit ampli, l'Administració Central i Local, organismes dependents d'ells o bé organismes autònoms sotmesos a cert control, la Seguretat Social i les empreses públiques i mixtes.

Sector privat: Part de l'activitat econòmica duta a terme per empreses, institucions i economies familiars amb la finalitat d'obtenir un benefici. Les decisions que es prenen estan condicionades pel mercat. Un bé privat, és aquell consumit per una persona i que no pot ser consumit per una altra. Els serveis privats es comercialitzen en el mercat. També poden incloure els organismes privats sense ànim de lucre.

Sector secundari: Conjunt d'activitats encaminades a la transformació de matèries primeres en productes elaborats o semielaborats: indústria i construcció. Ocupava un escàs percentatge de la població activa espanyola a principis del segle XX (16%), degut a l'insuficient desenvolupament industrial. A l'any 2000, aquest sector ocupava un 37'77% de la població activa, xifra molt pareguda a la d'altres països industrialitzats europeus.

Sector terciari: Inclou les activitats que proporcionen serveis imprescindibles per al desenvolupament dels altres sectors: transport, comerç, sanitat, educació, finances, turisme... Sector en expansió, paral·lel a l'evolució de les economies capitalistes més desenvolupades. El seu percentatge l'any 1900 era del 17'8% de la població activa i va créixer al llarg de tot el segle, excepte al parèntesi de la Guerra Civil. L'any 2000, el sector terciari ocupava el 63'13% de la població activa i és previsible que continuï augmentant com està succeint als països de la Unió Europea.

Taxa d'atur: És la relació existent entre la població activa desocupada respecte al total de la població activa. L'any 2002 Espanya registrà una taxa d'atur del 11'41%.

S'obté:

$$\frac{\text{Població activa desocupada} \times 100}{\text{Població activa}}$$

Taxa d'ocupació: Percentatge d'actius d'una població. Es tracta de la relació que existeix entre el nombre de persones que treballen i la població activa. L'any 2002, Espanya té una taxa segons l'INI de 54'3%.

S'obté:

$$\frac{\text{Població activa} \times 100}{(\text{Població total}) \text{ o } (\text{la població de 16 anys i més}) \text{ o } (\text{la població de 16-64 anys})}$$

Treball a temps parcial: Desenvolupament d'un treball durant unes hores al dia, per tant inferior a la duració legal d'una jornada. Generalment es completa aquest treball amb un altre també a temps parcial. Els treballadors que s'acogeixen a aquests tipus de treball tenen els mateixos drets que la resta, però cobren de forma proporcional a les hores que treballen.

INDÚSTRIA

Energies alternatives: Són les obtingudes a partir de fonts no contaminats i renovables. Les més importants són: la solar, eòlica, geotèrmica (aprofita la calor interna de la Terra), mareomotriu (aprofita la força de les mareas) i la

biomasa (aprofita fems per obtenir metà, mitjançant un procés químic que s'anomena fermentació, o també aprofita plantes cultivades per les quals s'obté alcohol mitjançant destil·lació). Ex: Central solar de Tabernas en Almeria o el Parc Eòlic de Tarifa en Cadis.

Parc tecnològic: Espai escollit per l'administració que reuneix empreses d'alta tecnologia o avantguarda (informàtica, electrònica, telecomunicacions...), centres d'investigació i de formació. Es troben a prop d'aeroports, ports, autopistes i xarxes telemàtiques, a més a més, a un entorn físic agradable, a prop de les grans ciutats. Posseeixen una mà d'obra qualificada. Ex: Tres Cantos a Madrid, Paterna a València, Zamudio a Bilbao, Vallés i San Cugat a Barcelona, Isla Cartuja a Sevilla...

Pol de Desenvolupament: Centre de producció destinat a promoure el desenvolupament de certes regions per mitjà de plans d'innovació industrial, edificació de naus industrials, oficines, habitatges, com també una bona xarxa d'infraestructures. Ex: El Plan Badajoz, en el Primer Plan de Desenvolupament (1964/67) es varen aprovar set pols (la Corunya, Sevilla, Vigo, Valladolid, Saragossa, Burgos i Huelva).

Reconversió industrial: Transformació d'alguns sectors en crisi per ser poc competitius, així com també eliminar aquells que no interessa la seva transformació. El darrer objectiu és crear una indústria competitiva de cara a l'exterior, estalviant costos i augmentant la producció. Les actuacions es basen ajustant l'oferta i la demanda, regulant la plantilla de treballadors, el sanejament financer de les empreses, l'especialització en productes de major demanda i l'aplicació de nous sistemes d'organització i gestió. Els Estats intervenen oferint avantatges fiscals i financeres per a les indústries que vulguin establir-se en les regions en crisi, faciliten les jubilacions avançades o paga l'atur als obrers que es troben en aquesta situació. Ex: política duta a terme principalment entre 1995 i 1983, i aplicada principalment a la siderúrgica, la tèxtil, cuir, automòbil i química.

Reindustrialització: Recomposició del teixit industrial de les zones afectades per la reconversió. Duu una modernització tecnològica dels sectors que, sotmesos a una reconversió presenten una clara viabilitat futura i la creació de noves activitats de futur que diversifiquen la indústria de zones molt especialitzades i generen feina capaç d'absorbir els excedents laborals de la reconversió. Per això es crearen a espanya la ZUR (Zones d'Urgent Reindustrialització) i la ZID (Zones Industrialitzades en Declivi) amb la finalitat de dinamitzar el mercat intern i augmentar el volum d'exportacions.